

Infoblad 3.3

LOZINGEN & INDIVIDUELE BEHANDELING AFVALWATER (IBA)

In dit infoblad vind je informatie over:

- [Afvalwater op een kampeerterrin](#)
- [Wat is een lozing?](#)
- [Hoe groot is de lozing?](#)
- [Riolering](#)
- [Riolering aanleggen](#)
- [Individuele Behandeling Afvalwater \(IBA\)](#)
- [IBA klasse I, II of III](#)
- [Soorten IBA's](#)
- [Kosten](#)
- [Wat geldt voor je kampeerterrin?](#)
- [De stappen op een rijtje](#)
- [Geen riolering of IBA](#)
- [Meer informatie](#)

Op de meeste terreinen komt afvalwater vrij, bijvoorbeeld bij douches, toiletten of in een stafonderkomen. Dit water mag je in Nederland niet meer ongezuiverd lozen in de bodem of het oppervlaktewater. Regels over het lozen van afvalwater in de bodem vind je in het *Lozingenbesluit Bodembescherming*. Voor lozing op het oppervlaktewater staan ze in het *Lozingenbesluit Wet verontreiniging oppervlaktewater (Wvo) huishoudelijk afvalwater* en de *Wet Milieubeheer*.

Afvalwater op een kampeerterrin

Als beheerder van een kampeerterrin kun je op drie manieren omgaan met het afvalwater op het terrein. Je kunt aansluiten op de riolering, zorgen voor een zelfstandige zuiveringseenheid of ervoor zorgen dat er niet wordt geloosd en het afvalwater op een andere wijze afgevoerd wordt. De keus die je maakt, is voor een deel wettelijk bepaald. Het is onder meer afhankelijk van de mogelijkheden die de gemeente of het waterschap bieden, de hoeveelheid afvalwater en de kosten voor de aanleg van een riool. Als je in de bodem loost, moet je je richten tot de gemeente. Lozers op een sloot of ander oppervlaktewater hebben te maken met de waterkwaliteitsbeheerder: het waterschap of het zuiveringsschap.

Wat is een lozing?

Bij lozingen in het *Lozingenbesluit* gaat het om lozing van huishoudelijk afvalwater, afvalwater afkomstig van particuliere huishoudens en ander afvalwater dat lijkt op afvalwater afkomstig van een particulier huishouden. Het lozen van regenwater of drinkwater waaraan geen verontreinigende stoffen zijn toegevoegd of waarvan de concentratie van verontreinigende stoffen niet door een bewerking is toegenomen en waaraan geen warmte is toegevoegd, valt niet onder het *Lozingenbesluit*. Loos je afvalwater dat niet lijkt op huishoudelijk afvalwater, dan moet je voldoen aan andere verplichtingen en zijn andere wetten en besluiten van toepassing.

Hoe groot is de lozing?

De grootte van de lozing wordt weergegeven in lozingseenheden of inwonerequivalenten (i.e.), een berekeningseenheid voor de hoeveelheid huishoudelijk afvalwater die per dag wordt geloosd. Het aantal eenheden wordt onder meer gebruikt om te bepalen of het verplicht is op het riool aan te sluiten. Het *Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater*

Handboek Beheer van Scoutingkampeerterrinen

geeft niet aan hoe het aantal eenheden wordt bepaald. In artikel 4 van het *Lozingenbesluit bodembescherming* staat aangegeven wat het aantal lozingseenheden voor een kampeerterrin is. Hierbij maakt de wetgever onderscheid tussen terreinen met een vrijstelling en overige terreinen (zie ook [infoblad 1.2](#)). Voor een vrijstelling voor verenigingskamperen op verenigingsterreinen (art. 8.2b *Wet op de openluchtrecreatie* (WOR)) en natuurkampeerterrinen (art. 8.2c WOR) worden vier lozingseenheden aangehouden. In de overige gevallen, dus bij terreinen met een kampeervergunning of een ontheffing wordt uitgegaan van één lozingseenheid per 50 m³ water dat jaarlijks wordt gebruikt. Voor gebouwen wordt aangehouden dat een woonruimte geldt voor drie lozingseenheden, een slaapplek in een hotel of pension voor één lozingseenheid. In andere gevallen wordt ook gekeken naar het waterverbruik. Beperken van het waterverbruik kan dus van grote invloed zijn op het aantal lozingseenheden. Is er sprake van tien lozingseenheden of minder, dan gaat het om een beperkte lozing. Bij lozingen van 10 tot 200 lozingseenheden is sprake van omvangrijke lozingen.

Houd er op kampeerterrinen rekening mee dat er vaak sprake is van piekbelastingen in de lozing. Vaak zijn er in het winterseizoen helemaal geen lozingen. In het hoogseizoen wordt er juist een meer dan gemiddelde hoeveelheid afvalwater geproduceerd. Voor de berekening van het aantal lozingseenheden is dit niet relevant. Bij het kiezen van de soort zuivering of persleiding kan dit van grote invloed zijn.

Riolering

De meest gebruikte oplossing voor de afvoer van afvalwater is de aanleg van een riolering. De gemeente heeft volgens de *Wet milieubeheer* de zorgplicht voor de doelmatige inzameling en het transport van afvalwater dat vrijkomt bij percelen. De gemeente heeft ook de plicht een gemeentelijk rioleringsplan vast te stellen. Dit komt erop neer dat de gemeente zorgt voor het leggen van een riool op basis van een rioleringsplan. Het is de verantwoordelijkheid van de burger om op deze riolering aan te sluiten. Als er riolering is, zorgt de gemeente echter vaak voor de aansluiting van woningen en bedrijven.

Ligt er riolering in de buurt van het kampeerterrin dan is verplichte aansluiting hierop afhankelijk van de grootte van de lozing en de afstand tot die riolering. Ook is van belang of het om een nieuwe of een bestaande lozing gaat. In tabel 1 vind je een overzicht. De afstandscriteria kunnen voor milieubeschermingsgebieden in de provinciale milieuverordening anders zijn. De aansluitingsplicht ligt bij de lozer, maar in de praktijk verzorgt de gemeente vaak deze aanleg. De kosten worden dan als baatbelasting doorberekend.

Van een bestaande lozing in de bodem is sprake als deze voor 1 juli 1990 regelmatig plaatsvond bij een op die datum bestaande activiteit. Bovendien moet het aantal lozingseenheden - als het een omvangrijke lozing van huishoudelijk afvalwater in de bodem betreft - sinds 1 juli 1990 met ten hoogste 20 % toegenomen zijn. Bij een lozing op het water geldt de datum van januari 1997.

Bij afstand gaat het om de kortste lijn waarlangs de afvoerleidingen zonder overwegende bezwaren kunnen worden aangelegd tot de dichtstbijzijnde riolering. Dit hoeft dus geen hemelsbrede afstand te zijn.

Vooraf in het buitengebied, waar Scoutingkampeerterrinen over het algemeen gelegen zijn, kunnen de kosten van aanleg van een gemeentelijke riolering erg hoog worden. De aanleg van riolering is dan niet meer echt doelmatig. De gemeente kan dan bij de

Handboek Beheer van Scoutingkampeerterrinen

provincie ontheffing vragen van de zorgplicht. De provincie hanteert richtlijnen voor de verlening van een ontheffing. Elke provincie heeft eigen regels.

Lozingscapaciteit	aansluiting op riolering verplicht; ontheffing voor het lozen in de bodem is niet mogelijk	Is de genoemde afstand groter, dan zijn er de volgende regels:
Beperkt bestaand (< 10 i.e.)	< 40 m tussen riolering en gebouw	Voor 1-1-2005 voorzieningen treffen die voldoen aan art. 6-9 van het <i>Lozingenbesluit</i> .
Beperkt nieuw (< 10 i.e.)	< 40 m tussen riolering en kavelgrens kadaster	Direct voorzieningen treffen die voldoen aan art. 6-9 van het <i>Lozingenbesluit</i> .
Omvangrijk bestaand 10-25 i.e. 25-50 i.e. 50-100 i.e. 100-200 i.e. >200 i.e.	< 100 m tussen riolering en gebouw < 600 m tussen riolering en gebouw < 1500 m tussen riolering en gebouw < 3000 m tussen riolering en gebouw lozing verboden	Direct voorzieningen treffen die voldoen aan art 15-18 van het <i>Lozingenbesluit</i> .
Omvangrijk nieuw 10-25 i.e. 25-50 i.e. 50-100 i.e. 100-200 i.e. >200 i.e.	< 100 m tussen riolering en kavelgrens < 600 m tussen riolering en kavelgrens < 1500 m tussen riolering en kavelgrens < 3000 m tussen riolering en kavelgrens lozing verboden	Direct voorzieningen treffen die voldoen aan art 15-18 van het <i>Lozingenbesluit</i> .

Tabel 1 afstanden verplichte aansluiting op riolering

Als blijkt dat aanleg van riolering te duur is en dat er dus ontheffingsgrond is, dan zal de provincie die ontheffing ook verlenen aan de gemeente. Het is dan de keus van de gemeente om de burgers te ondersteunen bij de aanleg van alternatieve voorzieningen. Iedere gemeente gaat dus anders om met de verplichting tot aansluiting op de riolering, de kosten die hiermee gemoeid zijn en de inzet van de gemeente om te assisteren bij het realiseren van een systeem voor Individuele Behandeling Afvalwater (IBA).

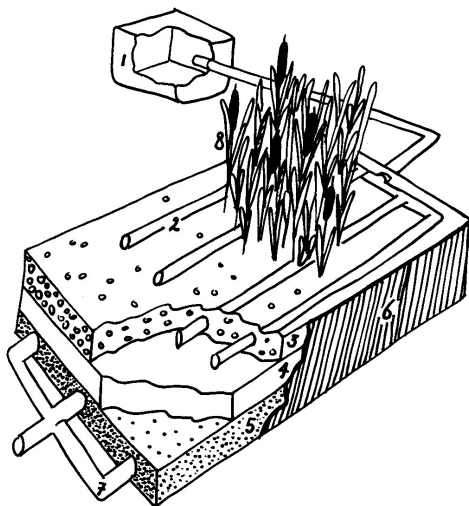
Riolering aanleggen

Moet je riolering aanleggen, dan heb je de keus uit afvoer via vrij verval of de aanleg van een persleiding. Soms is de te overbruggen afstand te groot of is afvoer via vrij verval niet mogelijk. Dan is het noodzakelijk een persriool aan te leggen. Hiervoor moet je bij het lozingspunt, bijvoorbeeld de sanitaire voorziening, een persput plaatsen waarin een perspomp hangt. De toiletten, douches, wastafels en schrobputjes lozen via vrij verval op deze put. Vanaf de put vindt afvoer plaats via een persleiding naar het hoofdriool. Kies voor een goede perspomp. Laat je niet verleiden tot de aanschaf van goedkopere pompen. Ook is het noodzakelijk een versnijpomp te plaatsen om allerlei zaken die in het toilet verdwijnen (maandverband, condooms, wc-rollen, schoenen) zo klein te maken dat verstoppingen uitgesloten zijn. Kies ook voor een overcapaciteit om problemen te voorkomen. Hou er rekening mee dat de pomp ook de piekbelastingen in het hoogseizoen moet aankunnen. Een pomp die 500 l per minuut kan pompen, kan een afstand van 1 km overbruggen. De verbinding tussen de persput en het hoofdriool bestaat uit een ethyleenleiding (Ø 75 mm). Deze leiding moet je op een diepte tussen 60 en 70 cm ingraven.

Het is mogelijk de sanitaire voorzieningen en persputten in serie te schakelen. Een toiletunit loost op een put, via een pomp wordt het afvalwater naar een volgende put geperst, waarop ook een toiletunit loost. Dit afvalwater wordt weer verder gepompt. Iedere aansluiting op de persleiding moet wel voorzien zijn van een perspomp. Via vrij verval op de persleiding lozen, is dus niet mogelijk.

Individuele Behandeling Afvalwater (IBA)

In een aantal gevallen bestaat er dus geen verplichting tot lozen op de riolering. De gemeente kan van de provincie ontheffing krijgen voor de verplichting een riool aan te leggen. Als er geen rioolaansluiting komt, moet de lozer zorgen voor een alternatieve voorziening. Geen verplichte aansluiting op de riolering houdt dus niet in dat je gewoon mag lozen. In die gevallen is de aanleg van een IBA-systeem (Individuele Behandeling Afvalwater) verplicht, of kortweg: IBA. Ongezuiverd lozen in bodem of op oppervlaktewater is in ieder geval vanaf 1 januari 2005 uit den boze. Tot die tijd geldt een overgangsregeling voor bestaande lozings.

De minimale eisen voor IBA's zijn vastgelegd in de lozingsbesluiten. Er is een certificatieregeling voor IBA-systemen. Deze regeling is (nog) niet wettelijk verplicht maar het is zeer aan te raden alleen gecertificeerde systemen te gebruiken. Daarmee is de kwaliteit van de werking en de constructie gewaarborgd. De gecertificeerde systemen zijn onderverdeeld in drie klassen: I, II en III. Een IBA van klasse I - de laagste klasse - vermindert de vervuiling van het afvalwater met maximaal 40% en voldoet daarmee aan de minimale wettelijke eisen. Dat houdt minimaal de aanleg in van een septic tank met een inhoud van 6 m³ (tot 5 i.e.) of 12 m³ (tot 10 i.e.) of een gelijkwaardige voorziening. Als deze septic tank gebouwd is volgens het

officiële bouwvoorschrift dat hoort bij de lozingsbesluiten, is certificering niet nodig. Een IBA van klasse II zuivert het afvalwater voor circa 80%. Een IBA van klasse III zuivert het afvalwater voor circa 90%. Deze IBA's komen qua zuiveringsprestatie het dichtst bij die van een rioolwaterzuiveringsinstallatie.

IBA Klasse I, II of III

In beide lozingsbesluiten staat dat bestaande lozers (een gemiddeld gezin) mogen volstaan met een septic tank met een inhoud van 6 m³ (IBA klasse I) als de afstand tussen perceelsgrens en de openbare (toekomstige) riolering meer bedraagt dan 40 m. Voor bodemlozers komt daar nog wel de aanleg van een infiltratievoorziening bij. Binnen deze afstand kan de gemeente of het waterschap de lozer verplichten aan te sluiten op de riolering. Ligt het kampeerterrin in een kwetsbaar gebied dan gelden strengere eisen. Dat is bijvoorbeeld het geval in gebieden waar grondwater wordt opgepompt voor de bereiding van drinkwater, de grondwaterbeschermingsgebieden. In deze gebieden is meestal minimaal een IBA klasse II of III en soms een riolering vereist. De gemeente kan aangeven of dit voor het kampeerterrin noodzakelijk is. Is het niet noodzakelijk om meer aan te leggen dan een IBA klasse I, dan is het verstandig ook niet voor meer geavanceerde systemen te kiezen. Ligt je kampeerterrin in de provincie Gelderland dan kun je ook op de website (www.gelderland.nl) nagaan of het terrein in een kwetsbaar gebied ligt.

Soorten IBA's

Er zijn verschillende soorten IBA's verkrijgbaar. Er is onderscheid tussen filtratievoorzieningen, helofytenfilters en compactsystemen.

Filtratievoorzieningen

Filtratievoorzieningen zijn zuiveringsinstallaties gebaseerd op het filtratieprincipe. Het

voorbezonden water uit de septic tank wordt verspreid over een speciale laag, het filterbed. Daar zakt het water vervolgens langzaam doorheen en komt het intensief in contact met de micro-organismen op en in het filterbed. De micro-organismen zuiveren het water. Er zijn verschillende soorten filtratiesystemen. De hoeveelheid filtermateriaal die nodig is om de dagelijkse productie afvalwater van één persoon te zuiveren, loopt uiteen van 1 tot 5 m³.

Helofytenfilter

Een helofytenfilter bestaat uit een filterbed met daarop helofyten zoals riet, lisdodde of mattenbies. Ook hier wordt voorbezonden water verspreid over het filterbed zodat het intensief in contact komt met de micro-organismen daarin. De beplanting versterkt de zuiverende werking. Voor wat betreft de ruimte die een helofytenfilter in beslag neemt: er is bij benadering 5 m² nodig voor de zuivering van het afvalwater dat één persoon per dag produceert. Voor de aanleg van een helofytenfilter is behalve ruimte ook licht nodig. Het systeem kan niet goed tegen langdurige overstroming. Jaarlijks moet je het riet maaien.

Compactsystemen

Compactsystemen zijn ontworpen om de zuivering te laten plaatsvinden in een zo klein mogelijke behuizing. Er zijn meerdere soorten compactsystemen. Veel van deze systemen werken met beluchting van het afvalwater. Het voorbezonden afvalwater wordt bij de diverse systemen gezuiverd door micro-organismen die in het systeem leven. Deze systemen moeten regelmatig gevoed worden, kunnen niet goed tegen piekbelasting en kunnen niet tegen overstroming.

Kosten

De kosten voor IBA of riolering zijn erg afhankelijk van de keuzes die je maakt en de eisen en mogelijkheden van gemeente of waterschap.

Eigen bijdrage voor aanleg

Als de gemeente besluit het kampeerterrin aan te sluiten op de riolering of besluit tot de aanleg van IBA's, betaalt zij de kosten van aanschaf en installatie. Meestal wordt een deel van de kosten doorberekend aan de lozers, de zogenaamde eigen bijdrage. Dit kan eenmalig gebeuren of in de vorm van baatbelasting over enkele jaren doorberekend worden. De hoogte van deze eigen bijdrage varieert per gemeente: van niets tot ongeveer € 3000 (prijspijl 2003). Kosten voor aansluiting komen over het algemeen wel voor rekening van de lozer.

Rioolheffing

Om het jaarlijkse onderhoud en beheer van het riool te kunnen bekostigen moet je een jaarlijkse heffing betalen. Als de gemeente een IBA heeft aangelegd en zorgt voor het onderhoud en het beheer, kan ze dit ook doorberekenen in de vorm van een jaarlijkse heffing.

Zuiveringsheffing

Het afvalwater dat je op het riool loost, zuivert het waterschap in een rioolwaterzuiveringsinstallatie. De kosten hiervoor betaalt de lozer in de vorm van zuiveringsheffing. De rekening loopt soms via het energie- of waterleidingbedrijf. Met een zelf aangeschafte zuiveringsvoorziening zorg je zelf voor de reiniging van het afvalwater. Toch mogen gemeente of waterschap een zuiveringsheffing in rekening brengen. Sommige gemeenten en waterkwaliteitsbeheerders doen dit niet of geven een korting ten opzichte van lozers die op de riolering zijn aangesloten.

Wat kost het aanleggen van riolering?

Moet je zelf de riolering aanleggen dan zijn alle kosten voor het terrein. Soms betaalt de gemeente wel de kosten vanaf de perceelsgrens tot de gemeentelijke riolering, maar niet

de aanlegkosten op het eigen terrein. De kosten voor aanleg zijn onder meer afhankelijk van bodemtype, omstandigheden, jaargetijde, enz. In sommige bodemtypes gaat graven sneller dan in andere. Ook is het van belang dat je rekening houdt met bomen (wortels), struikgewas enz. Lichte glooiing is geen probleem, net als persen tegen het vrij verval in, maar er zijn natuurlijk grenzen. In de meest ideale situatie kun je 75 tot 100 m persriool per dag aanleggen. De kosten voor aanleg komen dan globaal op € 10 - € 15 per meter. De kosten voor persleidingen liggen tussen de € 5 en €10 per meter.

Pompen met een capaciteit van 500 l per minuut kosten globaal € 2000. Aanschaf, plaatsing en installatie van een persput, pomp, elektriciteitsmast, vlotter enz. kosten globaal € 4500. Bij regelmatig onderhoud heeft de pomp een lange levensduur. Een servicecontract komt op ongeveer € 100 per jaar. Naast de jaarlijkse servicebeurt is het noodzakelijk de put ieder jaar leeg te (laten) zuigen en schoon te maken.

IBA aanleggen

De gemeente (voor bodemlozers) en het waterschap (voor lozers op oppervlaktewater) stellen de aanleg van een septic tank met een inhoud van 6 m³ als minimumeis. Dat geldt niet bij lozingen in kwetsbaar gebied. Voor bodemlozers komt daar nog de aanleg van een infiltratievoorziening bij. De kosten van een septic tank bedragen excl. montage ruwweg tussen de € 2000 en € 3000. IBA-systemen van klasse II of klasse III kosten ca. €7000. Natuurlijk zijn plaats, kosten voor grondwerk en type van systeem bepalend voor de prijs (prijspeil 2003).

Afschrijving

Met uitzondering van pompen en dergelijke tonen ervaringscijfers aan dat een rioleringsstelsel tot veertig jaar meegaat. Voor IBA's zijn deze ervaringscijfers er nog niet, maar onder normale omstandigheden en bij goed onderhoud kunnen ze zeer waarschijnlijk tien tot vijftig jaar meegaan. Gecertificeerde systemen hebben zelfs een gegarandeerde levensduur van minimaal twintig jaar.

Overige kosten bij eigen aanleg

Heb je een IBA of riool in eigen beheer aangelegd, dan ben je ook verantwoordelijk voor het onderhoud. Je kunt de technische controle en het klein onderhoud van een IBA of perspomp meestal in eigen beheer doen met de gebruiksaanwijzing van de leverancier. Met veel leveranciers en installateurs kun je ook een servicecontract afsluiten.

Elk IBA-systeem produceert slib, dat je moet afvoeren. Afhankelijk van de hoeveelheid kost de stort hiervan enkele euro's tot enkele tientallen euro's per jaar. De transportkosten zijn hierbij niet meegerekend.

Als na het aanbrengen van een septic tank en de infiltratievoorziening alsnog riolering wordt aangelegd waardoor de lozing binnen de afstandgrenzen tot de riolering komt te vallen, kan het bevoegd gezag ontheffing verlenen van het verbod om in de bodem te lozen voor een bepaalde termijn. Die ontheffing is dan gebaseerd op het nog niet verstreken deel van een redelijke afschrijvingsperiode.

Wat geldt voor je kampeerterrin?

Het is belangrijk te weten wat voor je kampeerterrin van toepassing is en welke aanpak de gemeente heeft gekozen. Gaat de gemeente het kampeerterrin aansluiten op de riolering of moet je dat zelf doen? Zorgt de gemeente voor de aanleg en het beheer van een IBA? Of wil de gemeente, via een ontheffing van de provincie, het kampeerterrin verplichten het huishoudelijk afvalwater zelf te zuiveren?

Neem daarom in een vroeg stadium contact op met de gemeente of het waterschap. Zij kunnen ook ondersteunen bij de aansluiting op de riolering of het aanschaffen en installeren van een IBA. Ook kan de gemeente aangeven wie voor de kosten moet

Handboek Beheer van Scoutingkampeerterrinen

opdraaien. Gemeenten zijn te vinden via www.overheid.nl/gemeenten, de water- en zuiveringsschappen vind je via www.waterschap.nl. Informatie over IBA's vind je op www.ibahelpdesk.nl

De stappen op een rijtje

1. Met welke instantie moet je spreken?
 - Loos je op de bodem -> gemeente (www.overheid.nl/gemeente)
 - Loos je op het oppervlaktewater -> waterkwaliteitsbeheerder (www.waterschap.nl)
2. Hoeveel lozingseenheden heeft het terrein?
 - Je terrein beschikt over een ontheffing voor verenigingskamperen -> 4 eenheden
 - Nee? Hoeveel water wordt op het terrein gebruikt wordt op jaarbasis? 50 m³ = 1 i.e.
 - Zijn er gebouwen die voor extra eenheden zorgen (woonhuis, groepsaccommodatie)?
3. Wat is de afstand tot het riool?
 - Wat is de afstand van de bestaande lozing tot de riolering (tabel 1)
 - Wat is de afstand van de kadastrale perceelsgrens van de nieuwe lozing tot de riolering (tabel 1)

Overleg met de gemeente wat het beleid is voor rioolaanleg of de aanleg van IBA's. Informeer of de gemeente van plan is binnen afzienbare tijd riolering aan te leggen.

Geen riolering of IBA

Wil je geen aansluiting op een riolering of een IBA of zijn de kosten hiervan voor het terrein niet op te brengen, dan moet je er op een andere manier voor zorgen dat je niet in de bodem of op het oppervlaktewater loost. Je zult het afvalwater dan moeten opvangen en afvoeren. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld het huren en plaatsen van Dixi's als sanitaire voorziening. Ook het plaatsen van een opvangtank onder de sanitaire unit die regelmatig wordt geleegd, behoort tot de mogelijkheden.

Je moet hierbij steeds goed in de gaten houden of de tank niet vol is. Hou ook rekening met het extra werk dat dit met zich meebrengt. Is er een groot aantal overnachtingen, wordt er veel afvalwater geproduceerd (bijvoorbeeld door de aanwezigheid van douches) of is het terrein het hele jaar geopend, dan is dit geen geschikte oplossing. De tank moet dan te vaak geleegd worden.

Hou bij het kiezen van deze mogelijkheid rekening met de kosten voor het legen van de tank en de kosten die je betaalt aan de rioolwaterzuiveringsinstallatie als zuiveringslasten voor het lozen van de tankinhoud.

Meer informatie

- IBA's www.ibahelpdesk.nl
- *Lozingenbesluit bodembescherming* www.overheid.nl/wetten
- *Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater* www.overheid.nl/wetten
- *Wet milieubeheer* www.overheid.nl/wetten
- gemeentelijk rioleringsplan gemeente
- water- en zuiveringsschappen www.waterschap.nl
- Informatiecentrum Milieuvergunningen www.infomil.nl

Dit infoblad kwam tot stand met dank aan het Van Hall Instituut Business Center.

NB: Ondanks dat Scouting Nederland probeert de infobladen zo actueel mogelijk te houden, kan het voorkomen dat er inmiddels nieuwe regelgeving is afgekondigd. De tekst van de geldende wet- en regelgeving is bepalend. Aan deze informatie kunnen geen rechten worden ontleend.